

MAX WEBER'E GÖRE DİN KAVRAMI

Emrah BOZKURT

[“Din Kavramı” Makalesinin “Batı Literatüründe Din” Bölümüdür.]

Yayımlanan Yer

Havâss Dergi, sy.I, Mayıs-Temmuz 2017, Trabzon 2017, s.34-55.

1.4.MAX WEBER'E GÖRE

Weber'e göre dinin ilk amacı insanın varoluşuna anlam vermesidir. Dinin toplumu bir arada tutmasının yanında toplumun değişimi için bir fonksiyon olduğunu düşünür. Bir toplumun dizaynının, o toplum üyelerinin nihai gerçeğin ne olduğunu düşünüp düşünmediklerine bağlamaktadır. Bu bağlamda dinin getirdiği dünya görüşünün etkisinin toplumu etkilediğini ve onu dizayn ettiğini söylemektedir. Weber bu düşüncesiyle kapitalizmin gelişimini Protestanlığa bağlamaktadır. O'na göre dini olaylar ile ekonomik olaylar arasında bağlantı mevcuttur. Bunlardan birisi birini tek taraflı olarak etkilememektedir, ikisi de birbirini etkileyebilmektedir. Bu konuda Weber, "hiçbir ekonomik ahlak sistemi yalnızca din tarafından belirlenmemiştir" demektedir. Weber, çalışmalarında dinin ekonomik olaylar üzerindeki etkisini anlamaya çalışmış; dinin ekonomik ahlakını teolojik dogmalar olarak değil, dinin kendi üyelerinden istediği, onlara zorla kabul ettirdiği pratik davranış biçimlerinin bütünü olarak görmüştür.¹ Protestanlığın dünya görüşü kapitalizmi gelişmiş kapitalizm haline getirdiğini dile getiren Weber, Protestanlığın Calvinist şeklinde insanın kendi amaçları için değil tanrının verdiği tabiat intizamını gerçekleştirmek için dünyaya geldiği inancı bu sistem içindeki insanları toplumun rasyonel yönlerini geliştirmeye yöneltmiş ve böylece pazar mekanizmasının rasyonellik unsurlarını bir Tanrı görüntüsü olarak kabul edip onları kullanmaya sevk etmiştir.² Calvinizm'de ki elde edilen zenginliklerin şahsi çıkarlar için kullanılmayacağı prensibi birikime yani sermayeye yol açmıştır. Ayrıca başarılı olmanın tanrının bir lütfü, sevgili kulu olma olarak görüldüğü bu mezhepte, çalışkan olmak teşvik edilmiş ve ibadet olarak görülmüştür. Weber'e göre kapitalizm bu şekilde gelişme sağlamıştır. Weber'in din konusundaki görüşü ortaya amaç rasyonelitesi ve değer rasyonelitesi arasındaki farkı ortaya çıkartmıştır. Amaca göre rasyonellik insanın amacını seçme serbestliğinin yanında bu amaca en kısa yoldan varacak yolu seçmekte serbest olmaktır. Calvinistlerin tanrının sevgili kulu olabilmesi için tercih ettikleri yol amaç rasyonelitesidir. Çünkü nasıl olduğundan çok olmuş olmak önemlidir. Değere göre rasyonellik belirli bir amaca yönelirken bir insanın, değerlerinin etkisi dolayısıyla yalnız araçlarını seçebilmesi, amacın sabit olmasıdır. Weber'in dinin toplumu değiştirmesine yönelik kendi yaptığı çalışmalarda ele aldığı dinler hakkında şunlar söylemiştir: Konfüçyanizmi, eğitim görmüş dünyevi akılcılıkla hareket eden kişilerin statü ahlakı olarak ifade edilmiş ve bu tabakadan olmayanlar adam sayılmamıştır. Bu statü ahlakı Çin'in yaşam biçimini ciddi derecede etkilemiştir. Hinduizm ise, resmi görevi olmayan kişiler ve topluluklar için bir çeşit manevi ve törensel danışman işlevi gören kültürlü bir aydınlar kastı tarafından oluşturulmuş ve babadan oğula taşınmıştır, demektedir. Budizm'i dünyayı reddeden ve evleri olmadığı için devamlı göç eden, sadakayla geçinip düşünceye dalan keşişler tarafından yayıldığını ileri sürer. İslam'ı dünya fatihi savaşçıların dini olarak değerlendirir ancak bu konudaki çalışmalarını tamamlamamıştır. Museviliği ise büyük sürgünden beri parya halklar dini olarak değerlendirmiş, Hıristiyanlığın da yolculuğuna bir gezginci zanaatkar dini olarak başladığını dile getirmiştir.³ Dinin ekonomideki etkisine dair son olarak, geleneksel olarak insanlar sadece

¹ Bozkurt, a.g.e., s.248.

² Şerif Mardin, a.g.e., s.35.

³ Bozkurt, a.g.e., s.249-250.

temel ihtiyaçları için çalışmışlardır, ancak Protestan etik, bu anlayışı değiştirmiştir. Artık insanlar kâr etmek için çalışıyor, dinin gereği olması gereken yardım etmek yerine biriktiriyor ve yeni yatırımlar yaparak daha da çoğaltıyordu. Çünkü inandığı etik ona tanrının sevgili kulu olmanın yolunun bu olduğunu aşılıyordu. Weber bu yaklaşımı kapitalizmin ruhu olarak adlandırmıştır.